

A TÉRSÉG REJTŐZKÖDŐ TÁJÉRTÉKEI

8.1. A térség helyi jelentőségű természeti területei

Eger és a környék falvai igen sok különleges természeti és kultúrtörténeti emlékekkel büszkélkedhetnek, amelyek egy része országosan ismert (pl. egerszalóki sódomb, kaptárkövek, siroki Várhegy: 8.1. ábra), többségük azonban csak a helybeliek számára érdekes igazán. Ők ismerik a történetüket, a hozzájuk fűződő igaz vagy mitikus történeteket, legendákat. Ők látták egyik-másik ilyen érték folyamatos változását, esetenként a pusztulását, s ők voltak azok is, akik - amint módjuk lett rá - „hivatalosan” is védett természeti értéké emelték azokat. Büszkék voltak rájuk és így látták biztosíthatónak a várromok, a jellegzetes sziklaképződmények, a

HIDDEN LANDSCAPE VALUES OF THE REGION

8.1. Conservation areas of local importance

In the area of Eger and the surrounding villages there is a rich natural and cultural heritage, partly also known nationwide (for example the so-called Salt Hill in Egerszalók, the Beehive Rocks, the Castle hill of Sirok (Figure 8.1.). Still most of them are really interesting only to the locals. They know their history and the true or mythical stories and legends related to them. They have seen the constant change of one or other of such values, in some cases their decay, and, as soon as they had the opportunity, raised them to be “officially” protected natural values. They were proud of them and believed that in this way they could ensure the long-term survi-

8.1. ábra. Kilátás a Siroki várból (Barát és apáca sziklák) (fotó: Kárász Imre)

Figure 8.1. View from the castle of Sirok (Shaveling and Nun rocks) (photo by Imre Kárász)

kis tavak, a parkok vagy éppen egy-egy – a kis közösség értékrendjében előkelő helyen álló idős fa vagy fasor hosszú távú fennmaradását. 1971-től ezeket nevezik *helyi jelentőségű természetvédelmi területeknek*. 1990-től a helyi önkormányzatok e területek gazdái, és ők döntenek arról is, hogy mi kerüljön védelem alá. Jelenleg 39 védett objektum található a térségben. Többségük **természetvédelmi terület** (24 db), másik részük **természeti emlék** (15 db) kategóriába tartozik (Haraszthy et al. 2013).

Természetvédelmi területnek a jellegzetes és különleges természeti értékekben gazdag, kisebb összefüggő területeket nevezik, amelynek elsődleges rendeltetése egy vagy több **természeti érték**, illetve ezek összefüggő rendszerének a védelme. A természeti emlék pedig valamely különlegesen jelentős egyedi természeti érték, képződmény és annak védelmét szolgáló kategória. A természetvédelmi törvény alapján a védett fa, forrás, víznyelő, kunhalom, földvár természeti emlékek minősül.

A helyi jelentőségű természeti értékek – bár általában területileg lényegesen kisebbek – ugyanolyan változatosak, sokfélék, mint az országos jelentőségűek. Hegyek, völgyek, bizarr sziklaformák, babonák és mondák övezte kövek és fák, árnyékfolyosót képező fasorok, ritka növényektől pompázó rétek és domboldalok, halkán csörgedező patakok, évmilliók geológiai változásait bemutató, felhagyott bányák, tiszteletet parancsoló famatuzsálemek és fajgazdag, gyönyörű kertek (arborétumok) egyaránt megtalálhatók közöttük (Kárász, 2002; Havasi, 2012).

A tizenöt **természeti emlék** Eger legkülönlegesebb fáit foglalja magába. Néhányat bármikor bárki láthat, hiszen közparkokban élnek, mint pl. az Agria Park hét *tiszafája* (*Taxus baccata*), a Líceum előtti téren tornyosuló *vérbükk* (*Fagus sylvatica*) és gazdagon termő *törökmogyoró* (*Corylus colurna*), a lakótelepeket színesítő *japánakác* (*Sophora japonica*) (*Csákány utca*) és bűzös termésait gazdagon szóró *páfrányfenyő* (*Ginkgo biloba*) (*Egészségház utca*). Belépőjegy nélkül bejárható a Gárdonyi Géza Múzeum kertje, ahol többek között méretes amerikai *vasfa* (*Gymnocladus dioica*) és matuzsálemi korú *tamariska* (*Tamarix tetrandra*) várja a látogatókat.

Tanulók százai nap, mint nap láthatják az iskolájuk udvarán élő védett fákat, pl. két *tiszafa* (*Gárdonyi Gimnázium*), egy *páfrányfenyő* és egy hegyi

val of castle ruins, typical rock formations, small lakes, parks or actually some old tree or avenue holding an illustrious place in the small community's values. Since 1971 these have been called *conservation areas of local importance*. Since 1990 the local governments are the owners of these areas, and they can decide what should be declared protected. Currently there are 39 protected objects in the region. Most of them belong to the category of **conservation areas** (24), others to natural relics (15) (Haraszthy et al., 2013).

Conservation areas are smaller, coherent areas that are rich in typical and special natural monuments, their primary function is the protection of one or more natural values and their connected system. **Natural relic** is a category for an outstanding unique natural monument. According to the Conservation Act, protected trees, springs, sinkholes, mounds, earthworks classify as natural relics.

Natural values of local importance, although territorially significantly more limited, are as varied and diverse as those of national importance. Amongst them you will equally find mountains, valleys, bizarre rock formations and trees surrounded by superstitions and legends, alleys forming shady corridors, meadows and slopes flourishing with rare plants, quietly trickling streams, abandoned mines showing the geological changes of millions of years, respectable Methuselah of trees and beautiful gardens (arboretums) rich in species (Kárász, 2002; Havasi, 2012).

The fifteen **natural relics** include the most special trees of Eger. Some of them can be seen in public parks like for example the seven *Yew trees* (*Taxus baccata*) of the Agria Park, the *Blood beech* (*Fagus sylvatica*) towering over the square in front of the Líceum and the richly producing *Turkish hazelnuts* (*Corylus colurna*), the *Pagoda tree* (*Sophora japonica*) colouring the dwellings (*Csákány street*) and the *Ginkgo/Maiden hair* (*Ginkgo biloba*) richly distributing its smelly yield (*Egészségház street*). The garden of the Géza Gárdonyi Museum can be visited without a ticket, where among others a sizable American Iron tree/Kentucky Coffee tree (*Gymnocladus dioica*) and a *Tamarisk/Salt cedar* (*Tamarix tetrandra*) of a Methuselah age are waiting for the visitors.

szil (*Ulmus glabra*) (Sancta Maria Leánykollégium), rózsaszín virágú vadgesztenye (*Aesculus hippocastanum*) (Szent János Továbbképző Központ). Egy részük középületek udvaraiban rejtőzködik, így nem mindenki számára látható (pl. a Megyei Rendőrkapitányágnál egy-egy óriási páfrányfenyő és juharlevelű platán (*Platanus hybrida*), a kórház parkjában álló platán és a Heves Megyei Önkormányzat udvarán élő öt vadgesztenye testvér). Némelyek látványáért temetőket kell felkeresni (Hősök temető kegyeleti fái és a Gröber temető három piramistölgyfája /*Quercus sp.*/), egy kaliforniai őshazájú mamutfenyőt (*Sequoiadendron giganteum*) pedig a Kisfaludy utca 6. sz. alatti ház kertjében csodálhatunk meg. Annak már furdőjegy kell váltania, aki a népszerű Egri Termálfürdő területén pompázó hatalmas védett platánok alatt akar hűsölni, vagy a lombhullató mocsárciprusokat (*Taxodium distichum*) szeretné közelebről megnézni.

A **térség természetvédelmi** területeinek fele veszélyeztetett élővilágot rejtő természet-mozaik, a másik fele viszont legalább részben ember alkotta érdekesség. Eger kertjeiből három az utóbbiak közé tartozik. Jelenleg csak az Érsekkert látogatható szabadon, de az Érseki Palota felújítása után annak kertjeit, sőt a tervek szerint az Eszterházy Károly Egyetem botanikus kertjét is, hamarosan megnyitják a közönség előtt. A vidék természeti emlékeit tárja fel az idelátogató számára még az andornaktályai Nagykert Természetvédelmi Terület, a Demjéni-gyep, a Nagyegedi növénytársulás (8.2. ábra), az egerbaktai Tőzegmohás láptavak, az egerszalóki Kivett Temető Természetvédelmi Terület, a novaji Csátés-völgy, Ostorosi-völgy, Szihalmi-part, Óvoda-domb, Kerek-domb, Homokos-tető, Alsó-Rakottyás, Nagy-gyepföld, Macskás-domb, a Novaji-Kányás, a Novaji-völgy, a Novaji-rét, valamint az ostorosi Csátés-völgy és Ostorosi-völgy.

A védett területek nagyobb csoportját riolittufa képződmények különböző emberi alkalmazásának maradványai képezik. A helyiek nagy becsben tartják a Mész-hegy és Nyerges-tetői, valamint az egerszalóki és demjéni kaptárköveket, pásztor és csőszkunyhókat. Jellegetesek még a Siroki vár és környékének sziklaalakzatai, kaptárkövei, valamint a Siroki domb és víztározó területe.

A legismertebbek azonban a bányászat „melléktermékeiként” létrejött látványosságok. Ilyen

Hundreds of students can see protected trees in the school courtyard on a daily basis, for example two Yew trees (Gárdonyi Highschool), a Ginkgo and a Mountain elm (*Ulmus glabra*) (Sancta Maria Girls' Dormitory), Horse chestnut (*Aesculus hippocastanum*) with pink flowers (Szent János Training Centre). Some of them are hiding in the courtyards of public buildings thus not visible to everybody, for example a big Ginkgo and a Maple leaf plane (*Platanus hybrida*) at the County Police Headquarters, the Plane standing in the garden of the Hospital and the five Horse Chestnut siblings in the courtyard of the Heves County Hall. To enjoy the view of some others of them, one must visit the graveyards (the funerary trees of the Heroes Graveyard and the three Pyramid Oaks (*Quercus sp.*) of the Gröber Cemetery), a Sequoia (*Sequoiadendron giganteum*), originating from California, can be admired in the garden of no. 6 Kisfaludy Street. Those who want to cool off under the giant, protected Sycamore trees flourishing in the grounds of the popular Eger Thermal Bath, or would like to have a closer look at the deciduous Bald cypress (*Taxodium distichum*), will have to buy a bath ticket.

Half of the **conservation areas** of the region are a nature mosaic hiding endangered fauna, however, the other half is partly a curiosity created by man. From the gardens of Eger three belong to the latter. Currently only the Archbishop Garden can be freely visited, but after the renovation of the Archbishop's Palace its gardens, and according to the plans even the botanic gardens of the Károly Eszterházy University, will be open to the public. The natural relics of the region are revealed for the visitors by the Nagykert Conservation Area in Andornaktálya, the Demjén-turfs, the Nagyeged plant association (Figure 8.2.), the Sphagnum marsh lakes of Egerbakta, the Kivett Cemetery Conservation Area of Egerszalók, the Csátés Valley of Novaj, the Ostoros Valley, the Szihalom Banks, the Óvoda Hill, the Kerek Hill, the Homokos Hill, Alsó-Rakottyás, Big-turf land, Macskás Hill, the Novaj Kányás, the Novaj Valley, the Novaj Meadow, and finally the Csátés Valley of Ostoros and the Ostorosi Valley.

The larger group of the protected areas is constituted of the remains of different man-made features in rhyolite tuff. The locals hold in great esteem the beehive rocks, shepherd and keeper huts of the Limestone hill, the Saddle Hill,

az egerszalóki Sódomb és Tarnaszentmária határában a Verpeléti Várhegy (8.3. és 8.4. ábra), amelynek bányakürtőjében a vulkáni működés jelenségei tanulmányozhatóak, külső palástja pedig tucatnyi védett növénynek és még több állatfajnak az otthona.

Egerszalók and Demjén. The rock formations and beehive rocks of Sirok castle and environs are also distinctive, furthermore the area of Sirok Hill and the water reservoir.

The best-known are the “side products” of mining activities, including the Salt Hill at Egerszalók and the Castle Hill of Verpelét on the outskirts of Tarnaszentmária (Figures 8.3. and 8.4.), in their mine shaft volcanic phenomena can be studied, its external surface is home to a dozen protected plants and even more animal species.

8.2. ábra. Ősszel „izzik” a Nagy-Eged oldal a vörös levelű csereszömörécétől (*Cotinus coggygia*) (fotó: Kárász Imre)

Figure 8.2. In the autumn the slope of the Nagy-Eged is “glowing” with the red leafed Periwinkle bush (*Cotinus coggygia*) (photo by Imre Kárász)

8.3. ábra. A kistérség védett löszpusztarét feltjainak védett növényfaja a tavaszi hérics (*Adonis vernalis*) (fotó: Kárász Imre)

Figure 8.3. A plant of the protected loess steppe is the Spring Adonis/Pheasant’s eye (*Adonis vernalis*) (photo by Imre Kárász)

8.4. ábra. A verpeléti Várhegy egykori belső bányaudvara a miocén kori vulkanizmus sajátos kőzet- és ásványi előfordulásait, míg külső vulkáni kúpja a löszpuszta védett növényeit mutatja (fotó: Kárász Imre)

Figure 8.4. The former inner mine courtyard of the Castle Hill of Verpelét still shows typical Miocene volcanic rocks and minerals, the external volcanic cone presents the protected vegetation of the loess steppe (photo by Imre Kárász)